



บทที่ 2

การกำหนดเหตุจรรยาในประมวลกฎหมายอาญา

การกำหนดเหตุจรรยาไว้ในประมวลกฎหมายอาญานั้น เป็นไปตามเจตนารมณ์ของวัตถุประสงค์แห่งการลงโทษอันได้แก่ การตอบแทนแก้แค้น ช่มชู้ ป้องกันตลอดจนปรับปรุงแก้ไข รวมทั้งยังมีสาเหตุจากแนวความคิด จารีตประเพณีและการพัฒนาทางด้านกฎหมายในการลงโทษของแต่ละสังคมที่มีความแตกต่างกันต่อการกระทำความคิดในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง กล่าวคือ การกำหนดโทษในระดับหนึ่งอาจเหมาะสมกับความผิดบางลักษณะ อาทิเช่น ในการกระทำความคิดฐานฆ่าผู้อื่นต้องได้รับโทษสูงสุด คือ ประหารชีวิต แต่การกระทำความคิดต่อทรัพย์ ผู้กระทำความผิดได้รับโทษสูงสุด คือ จำคุกโดยมีกำหนดระยะเวลา อย่างไรก็ตามการกระทำบางลักษณะจำเป็นที่จะต้องมีการลงโทษที่หนักขึ้น อาทิเช่น การกระทำความคิดฐานทำร้ายร่างกายหากมีผลทำให้ผู้ถูกกระทำความผิดบาดเจ็บสาหัสผู้กระทำความผิดต้องได้รับโทษหนักขึ้น กว่า การกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกายซึ่งไม่เป็นอันตรายต่อร่างกาย นอกจากนี้ความหนักเบาของโทษอาจถูกกำหนดขึ้นจากความไม่พึงพอใจ เช่น กรณีที่มีการกระทำความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ถ้าเป็นการกระทำต่อเด็กหรือเป็นเหตุให้ผู้เสียหายถึงแก่ชีวิต ข่มขืนมาซึ่งความไม่พึงพอใจ หรือความโกรธแค้นของคนในสังคม ซึ่งประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษให้สาสมแก่การกระทำความคิด อย่างไรก็ตามการกำหนดโทษให้หนักขึ้นมิใช่คำนึงถึงเฉพาะการตอบแทนแก้แค้นผู้กระทำความผิดเท่านั้น การกระทำความผิดบางฐานตามประมวลกฎหมายอาญายังกำหนดให้มีเหตุจรรยาอื่นๆ ที่ผู้กระทำความผิดต้องได้รับโทษหนักขึ้น อาทิเช่น การลักทรัพย์ที่ใช้ หรือมิไว้เพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือทรัพย์ของผู้มีอาชีพประกอบกิจการกรรม ดังนั้นการกำหนดอัตราโทษย่อมมีความหนักเบาแตกต่างกัน โดยมีสาเหตุและแนวความคิดหลากหลายแตกต่างกัน

2.1 แนวความคิดในการกำหนดเหตุจรรยา

ในสมัยโบราณการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ก่อนที่ได้มีกฎหมายใช้ มนุษย์จะต้องพึ่งพาตนเองไม่ว่าในเรื่องของการปกป้องรักษา ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของตนเอง เมื่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดได้ไปทำร้ายบุคคลอีกคนหนึ่งนั้นไม่ว่าจะเป็น ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน ให้ได้รับความเสียหาย บุคคลที่ถูกทำร้ายหรือได้รับความเสียหายก็จะหาวิธีการตอบแทน หรือกระทำการโต้ตอบกลับไปเพื่อให้ฝ่ายที่กระทำการร้ายนั้นได้รับความเสียหายทำนองเดียวกับที่ตนได้กระทำลง ตาม

หลักวิชานิติศาสตร์ให้ชื่อว่า กฎแก้แค้น (Law of Revenge)¹ เทียบได้กับคำกล่าวที่ว่า “ฟันต่อฟัน ตาต่อตา ชีวิตต่อชีวิต” (A tooth for a tooth an eye for an eye a life for a life) ซึ่งก็หมายความว่า ถ้าผู้หนึ่งกระทำให้อีกฝ่ายพินาศ จักชบอด หรือถึงแก่ชีวิต เขาผู้ถูกกระทำหรือญาติของผู้นั้นมีอำนาจที่จะกระทำแก่ผู้กระทำร้ายให้มีอาการเช่นเดียวกันได้

ภายหลังต่อมาเมื่อนุษย์ได้วิวัฒนาการ และพัฒนาการในการดำรงชีวิตในการอยู่ร่วมกันทำให้มนุษย์นั้นจะต้องยอมเสียสละในการที่จำต้องถูกจำกัดสิทธิ และหน้าที่บางประการเพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขต่อการดำรงชีวิตร่วมกัน โดยกฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับรวมทั้งกฎหมาย ในอันที่จะได้กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์มิให้ไปกระทำการใดๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ อำนาจในการลงโทษต่อผู้กระทำผิดนั้นจึงต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ ข้อบังคับและกฎหมาย โดยฝ่ายที่ถูกทำร้ายหรือเสียหายจะกระทำการแก้แค้นตามลำพังไม่ได้อีกต่อไป เพราะกฎเกณฑ์ ข้อบังคับและกฎหมายนั้นถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อป้องกันมิให้มนุษย์แก้แค้นกัน ฉะนั้นจะถือว่าการแก้แค้นเป็นเหตุของการทำโทษนั้นไม่ได้ แต่ควรถือว่าโทษนั้นเป็นเหตุระงับการแก้แค้น²

ทั้งนี้กฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ต่อการคุ้มครองและป้องกันประโยชน์ของสังคม โดยให้รัฐมีอำนาจในการลงโทษต่อผู้กระทำผิดได้ คือ กฎหมายอาญา โดยที่กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายสาขาหนึ่งของกฎหมายมหาชน (Public law) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับรัฐ ในการที่ให้รัฐมีอำนาจในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคมเพื่อมิให้กระทำความผิดอาญา (Crime) ความผิดอาญา ถือได้ว่าเป็นความผิดที่มีพื้นฐานมาจากเรื่องของศีลธรรม (Moral) แนวความคิดในเรื่องของศีลธรรมก็เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนาไม่ว่าจะเป็นเรื่องของบาป (Sin) ซึ่งถ้าหากการกระทำที่ได้กระทำลงไปเป็นการกระทำที่ขัด หรือละเมิดต่อคำสั่งหรือคำบัญชาของพระเจ้า การกระทำเช่นนั้นก็จะบาป³ ดังเช่น เจโรม ฮอลล์ (Jerome Hall) ได้กล่าวไว้ว่า “ข้อควรดำเนินทางศีลธรรม ถือเป็นที่มาแห่งกฎหมายอาญา”⁴ ในเรื่องของศีลธรรมนี้เอง

¹ ลัดพลีธรรมประคัลภ์, พระยา, คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาชญา, (พระนคร: แผนกรัฐประศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, [ม.ป.ป]), หน้า 4.

² ประเสริฐสุภมาตรา, ชุน, หนังสือว่าด้วยกฎหมาย “หรือความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (ธรรมศาสตร์) ภาค 2”, (พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, [25--]), หน้า 183-184.

³ Nettler, Gwyn, Explaining Crime, 3rd ed (New York: McGraw-Hill, 1984), p.1.

⁴ ประเสริฐ เมฆมณี, หลักทัณฑ์วิทยา, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2523), หน้า

ทำให้ความผิดประเภทที่มีพื้นฐานมาจากการละเมิดศีลธรรม เป็นความผิดที่เรียกว่าความผิดในตัวของมันเอง (Mala in se)⁵ กล่าวคือเป็นความผิดต่อคุณธรรม (Conscience) หรือเป็นความผิดต่อจิตสำนึก ในขณะที่เดียวกันความผิดในตัวของมันเองอาจจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่ก็ได้ ซึ่งจะแตกต่างจากความผิดที่ต้องห้ามโดยกฎหมาย (Mala prohibita)⁶ โดยที่ความผิดประเภทนี้จะเป็นความผิดอาญาเสมอเนื่องจากกฎหมายได้บัญญัติว่าเป็นการกระทำที่ต้องห้าม ทั้งนี้ความผิดประเภทนี้จะมีพื้นฐานมาจากการละเมิดศีลธรรมหรือไม่ก็ตาม

อย่างไรก็ตามการกระทำ หรือพฤติกรรมใดๆ อันจะเป็นความผิดอาญาได้หรือไม่ก็ต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไข หรือปัจจัยดังนี้⁷ อีกด้วย

1. การกระทำ หรือพฤติกรรมนั้นก่อให้เกิดความเสียหาย (Harm) อันมีผลกระทบต่อความรู้สึก และอารมณ์ของคนในสังคม รวมทั้งประโยชน์ของสังคม
2. ความเสียหายที่เกิดขึ้นต้องมีการกำหนดห้ามไว้ในกฎหมายอาญา การกระทำใดแม้จะถูกต่อต้านจากสังคมก็ตามการกระทำนั้นก็ไม่เป็นความผิดอาญา เว้นแต่จะมีกฎหมายกำหนดว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดอาญา (Crime)
3. ต้องมีการกระทำ (Conduct) ไม่ว่าจะการกระทำนั้นจะเป็นการกระทำโดยตั้งใจ (Intention) หรือกระทำโดยประมาท (Risk) หรือกระทำโดยงดเว้น (Inaction) โดยที่การกระทำทั้งหลายนี้มีผลก่อให้เกิดความเสียหาย แต่ถ้ามีการกระทำเหล่านี้เกิดขึ้นแต่ไม่มีความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำก็ไม่เป็นความผิดอาญา
4. ต้องมีเจตนา (Mens rea) หรือ (Criminal intent) ซึ่งมีความหมายแตกต่างจากมูลเหตุจูงใจ (Motivation) โดยที่การกระทำความผิดอาญาจะต้องประกอบด้วยเจตนาร้าย แต่มูลเหตุจูงใจอาจไม่ใช่สิ่งชั่วร้ายก็ได้ เช่น นาย ก พบเห็นเด็กที่อดอยาก นาย ก จึงตัดสินใจฆ่าเด็กคนนั้น เพราะ นาย ก คิดว่าเมื่อเด็กได้ตายไปแล้วจะมีชีวิตที่ดีกว่าในโลกหน้า กรณีนี้เจตนา คือ การฆ่า ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำที่ชั่วร้าย หรือเป็นความผิด (Wrong) ส่วน มูลเหตุจูงใจ คือ ความหวังดีเป็นสิ่งที่ดี (Good) โดยกระทำไปเพื่อที่จะให้เด็กมีชีวิตที่ดี
5. ต้องมีเจตนา (Mens rea) และการกระทำ (Conduct) อยู่ด้วยกันในขณะกระทำ

⁵Henry Campbell Black, Black's Law Dictionary, 6th ed(ST.Paul Minn: West, 1990), p.65.

⁶Ibid., p.65.

⁷Sutherland, Edwin Hardin, Principles of Criminology, 6th ed(Chicago: Lippincott, 1996), pp.12-13.

6. ต้องมีความสัมพันธ์ (Causal) ระหว่างความเสียหายที่เกิดจากการต้องห้ามด้วยกฎหมายกับเจตนาที่จะกระทำความผิด กล่าวคือความเสียหายที่เกิดขึ้นจะต้องเกิดจากการกระทำอย่างชัดแจ้ง เช่น นาย ก ยิง นาย ข ต่อมา นาย ข ได้รับการช่วยเหลือโดยถูกนำตัวส่งโรงพยาบาล ระหว่างนั้น นาย ข หายใจไม่ออกถึงแก่ความตาย กรณีนี้ความตายของ นาย ข อาจจะมีได้เกิดจากการกระทำของ นาย ก ก็ได้ เพราะอาจจะเกิดจากการรักษาพยาบาลที่ไม่ดีพอ หรือเกิดจากเหตุอื่นก็ได้ ดังนั้น กรณีนี้ความตายของ นาย ข ยังไม่ชัดแจ้งว่าเกิดจากการกระทำของ นาย ก

7. ต้องมีกฎหมายบัญญัติลงโทษ (Punishment) ต่อผู้กระทำ เพื่อเป็นการข่มขู่ (Threat)

กฎหมายอาญามีแนวความคิดมาจากหลักการที่ว่าไม่มีความผิดอาญาใดๆ ที่ได้กระทำขึ้นโดยปราศจากการลงโทษ (nullum crimen sine poena) และไม่มี การลงโทษใดๆ ที่ได้กระทำลงไปโดยปราศจากกฎหมาย (nulla poena sine leg)⁸ ซึ่งเป็นแนวความคิดที่มีเจตนารมณ์อันมีต่อผู้กระทำความผิดอาญาโดยจะปฏิเสธการลงโทษไม่ได้ ในขณะที่เดียวกันการลงโทษนั้นก็จะต้องเป็นไปตามกฎหมายอีกด้วย จึงกล่าวได้ว่ากฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่มุ่งเน้นที่จะระงับ หรือป้องกันมิให้เกิดความไม่สงบขึ้นในสังคม ไม่ว่าในเรื่องของความเสียหายหรือภัยอันตรายต่างๆ ที่เกิดจากการกระทำความผิดอันเป็นการละเมิดต่อกฎหมายอาญา ดังนั้นเมื่อใดที่กฎหมายอาญาถูกละเมิด บทลงโทษ (Punishment) จะเป็นมาตรการที่จะแสดงถึงระดับความไม่พึงพอใจของสังคมที่มีต่อการกระทำนั้นๆ

ทั้งนี้การลงโทษต่อผู้กระทำความผิดอาญาก็มีวิธีการที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นการลงโทษที่เป็นผลเสียต่อการเงินของผู้กระทำความผิด (Financial Loss) เช่น ปรับ หรือริบทรัพย์สิน การลงโทษโดยการทรมานต่อร่างกาย (Physical Torture) เช่น การเข็ญ หรือตัดอวัยวะ หรือการลงโทษโดยตัดออกจากหมู่คณะ (Removal from the Group) เช่น การเนรเทศ จำคุก หรือประหารชีวิต ซึ่งการลงโทษต่อผู้กระทำความผิดอาญาได้รับอิทธิพล หรือแนวความคิดมาจากสำนักอาชญาวิทยาที่สำคัญดังนี้

1. สำนักอาชญาวิทยาแบบดั้งเดิม (Classic School)

สำนักอาชญาวิทยาแบบดั้งเดิมนี้ได้ถือกำเนิดขึ้นราวช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในประเทศอังกฤษ ซึ่งมีแนวความคิดจากทฤษฎีเจตจำนงอิสระ (The Theory of Free Will) โดยเชื่อว่ามนุษย์หรือบุคคลมีความเป็นอิสระในการที่จะเลือกกระทำ หรือไม่กระทำการใดๆ ด้วยตนเองไม่

⁸ Reid, Sue Titus, Criminal Law(New York: Macmilian,1989), p.16.

มีสิ่งอื่นหรือปัจจัยอื่นๆ ไคมากำหนดให้เขาได้กระทำ หรือไม่กระทำการอันเป็นความผิดอาญา ดังนั้นบุคคลนั้นจึงต้องได้รับผลตอบแทน ในลักษณะที่เป็นสัดส่วนกันระหว่างโทษกับการกระทำ ความผิดของผู้กระทำความผิด กล่าวคือถ้าการกระทำความผิดมีความร้ายแรง หรือก่อให้เกิดความเสียหายมากโทษที่จะกำหนดไว้ ก็จะต้องมีความหนักเบาให้ได้สัดส่วนกัน ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้บุคคลผู้กระทำความผิดหวาดกลัวในโทษ และจะไม่ได้กระทำความผิดนั้นอีก

นักอาชญาวิทยา เบคคาเรีย ยังได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความหนักเบาของโทษกับการกระทำความผิดไว้ว่า ความหนักเบาของการลงโทษจะต้องถูกกำหนดขึ้นตามความร้ายแรงแห่งอันตรายของผู้กระทำแต่ละคน โดยอันตรายนี้คงวัดได้จากขีดแห่งความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดนั้น และยังได้กล่าวต่อไปอีกว่ากฎหมายที่จะพึงนำมาใช้เพื่อป้องกันการกระทำผิด จะต้องรุนแรงขึ้นตามขีดที่การนั้นได้ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน โดยที่การลงโทษต่อผู้กระทำความผิดก็ต้องกำหนดให้มีความหนักเบาให้เหมาะสมกับความผิด กล่าวคือไม่ร้ายแรงหรือหนักเกินไปจนกลายเป็นความโหดร้าย และก็ต้องไม่น้อยหรือเบาจนทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลประโยชน์จากการประกอบอาชญากรรม แต่ให้มีการกำหนดโทษเพื่อก่อให้เกิดความเจ็บปวดอย่างเพียงพอเพื่อที่จะเป็นการข่มขู่ หรือปรามเพื่อมิให้เอาเป็นเยี่ยงอย่าง

2. สำนักอาชญาวิทยาแบบดั้งเดิมหรือฟื้นฟูใหม่ (Neoclassic school)

สำนักนักอาชญาวิทยาแบบดั้งเดิมหรือฟื้นฟูใหม่ ได้ถือกำเนิดขึ้นในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยมีแนวความคิดในเรื่องการลงโทษต่อผู้กระทำความผิด คือให้กำหนดอัตราโทษต่อผู้กระทำความผิด มีความหนักเบาสอดคล้องกับความรับผิดชอบในทางศีลธรรมของผู้กระทำความผิด โดยให้ความสำคัญต่อตัวผู้กระทำความผิดว่าในขณะที่ลงมือกระทำนั้น มีความสามารถหรือเป็นผู้มีความรับผิดชอบชั่ววูตมากน้อยเพียงใด เช่น เป็นเด็ก หรือ เป็นผู้วิกลจริต หรือเป็นผู้ห่อนความสามารถหรือไม่ นอกจากนั้นก็ยังให้พิจารณาถึงสภาพแวดล้อม หรือปัจจัยภายนอกที่เอื้อต่อการกระทำความผิด ซึ่งเมื่อได้พิจารณาถึงเหตุต่างๆ เหล่านี้ประกอบเข้าด้วยกันในการลงโทษแล้วก็ควรลดโทษให้ลดลงหรือน้อยลง การลงโทษตามแนวความคิดนี้จึงได้ถูกวิจารณ์ว่าไม่มีความเด็ดขาดและทำให้ผู้กระทำความผิดนั้นไม่เกรงกลัว เพราะการลงโทษก็มักจะลดโทษให้ผู้กระทำความผิดเกือบทุกรณีไป โดยที่สำนักอาชญาวิทยาฟื้นฟูใหม่เป็นสำนักที่มีความโน้มเอียงไปในทางที่ทำให้การลงโทษเป็นเครื่องเยียวหาให้ผู้กระทำความผิดเป็นคนดีขึ้น⁹

⁹ วิจิตร ลุทิตานนท์, กฎหมายอาญาภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 4 (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2507), หน้า 30.

3. สำนักอาชญาวิทยาก้าวหน้า (Positive School)

สำนักอาชญาวิทยาก้าวหน้าสำนักนี้ ได้มีการพัฒนาการแนวความคิดในการลงโทษ มาจากสำนักอาชญาวิทยาดังกล่าวข้างต้นโดยเกิดขึ้นเมื่อปลายศตวรรษที่ 19 ซึ่งมีแนวความคิดที่ไม่เห็นด้วยกับการลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างสาสม โดยเห็นว่าการลงโทษผู้กระทำความผิดที่สมเหตุผล จะต้องสอดคล้องกับหลักปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล (Punishment to Fit the Individual Criminal)¹⁰ และจะต้องคำนึงถึงพฤติกรรมของตัวผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล เพื่อมุ่งหมายที่จะแก้ไขสาเหตุของผู้กระทำความผิด เพราะผู้กระทำความผิดบางคนไม่สามารถที่จะรู้สึกผิดชอบถึงความทุกข์ทรมานของโทษที่จะได้รับเช่นเดียวกันได้ อันเป็นเหตุทำให้อาชญากรรมนั้นยังคงมีอยู่ต่อไป

ลอมโบรโซ นักอาชญาวิทยาที่สำคัญของสำนักนี้ ยังได้ศึกษาถึงตัวอาชญากรในทางด้านกายภาพโดยเห็นว่าการประกอบอาชญากรรม หรือการเป็นอาชญากรสามารถสืบเนื่องตกทอดมาจากบรรพบุรุษโดยสังเกตเห็นได้ว่า ลักษณะของอาชญากรจะมีกระโหลกศีรษะเล็ก หน้าผากลาดต่ำ คางยื่น กระดูกแก้มหนาใหญ่ ดวงตาเหล่ ใบบุใหญ่ หรือร่างกายสามารถทนทานต่อความเจ็บปวดได้ เป็นต้น นอกจากนั้นก็ยังสามารถลักษณะของอาชญากรได้เป็น 4 ประเภท คือ 1. อาชญากรโดยกำเนิด (The Born Criminal) 2. อาชญากรวิกลจริต (The Insane Criminal) 3. อาชญากรโดยอารมณ์ (The Criminal by Passion) และ 4. อาชญากรโดยโอกาส (The Occasional Crime) ทั้งนี้ ลอมโบรโซ เห็นว่าการลงโทษกับผู้กระทำความผิด หรืออาชญากรนั้นจะต้องเป็นสัดส่วนเหมาะสมกับสภาพความร้ายแรงกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้น และพึงหลีกเลี่ยงการลงโทษในลักษณะที่เป็นการกระทำโดยเป็นการตอบแทนแก้แค้น

ตามแนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยา ในเรื่องของการลงโทษต่ออาชญากรจะพบได้ว่า ได้มีการพัฒนาแนวความคิดมาโดยตลอด เริ่มจากการลงโทษที่ได้ใช้ความรุนแรงตามหลักตาต่อตา ฟันต่อฟัน มาเป็นการลงโทษเพื่อให้ได้สัดส่วนสาสมกับความร้ายแรงของการกระทำความผิด โดยนำหลักในเรื่องของศีลธรรมมาใช้ และต่อมาก็ได้โน้มเอียงไปในทางเยียวหาผู้กระทำความผิดมากขึ้นเพื่อแก้ไขพฤติกรรมของอาชญากรและให้กลับตัวเป็นคนดี แต่อย่างไรก็ตามการลงโทษก็ยังเป็นมาตรการที่สำคัญต่อการบังคับใช้กฎหมาย โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

¹⁰ประเสริฐ เมฆมณี, หลักทัณฑ์วิทยา (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2523), หน้า

1. การลงโทษเพื่อตอบแทนแก้แค้นผู้กระทำความผิด (Punishment as Retribution)

วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อตอบแทนแก้แค้น มีการพัฒนามาจากหลักปรัชญาพื้นฐานที่ว่า อาชญากรรมเป็นการกระทำความผิดโดยเป็นการประทุษร้ายต่อผู้อื่น ดังนั้นผู้กระทำความผิดจึงควรที่จะได้รับโทษเป็นการตอบแทนแก้แค้น ให้สาสมและรุนแรงกับความผิดที่เกิดขึ้น เพื่อจะทำให้ผู้กระทำความผิดได้ตระหนักถึงผลเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำการลงโทษจึงเป็นลักษณะ ดาต่อดา ฟันต่อฟัน การลงโทษเพื่อตอบแทนแก้แค้นนี้เป็นการลงโทษที่ไม่ได้มองไปถึงเรื่องของอนาคต กล่าวคือไม่พิจารณาถึงประโยชน์จากการลงโทษเท่าใดนัก หากแต่ได้พิจารณาหรือมองย้อนไปในอดีต โดยพิจารณาแต่เพียงว่าการกระทำเช่นนี้ควรที่จะต้องรับโทษเพียงใด และให้ความรุนแรงหรือความเจ็บปวดเป็นมาตรการบังคับใช้กับผู้กระทำความผิด ดังนั้นการลงโทษเพื่อตอบแทนแก้แค้นจึงไม่เป็นการเยียวยาผู้กระทำความผิด

2. การลงโทษเพื่อข่มขู่หรือปรามอาชญากรรม (Punishment as a Deterrent)

การลงโทษโดยการข่มขู่เป็นหลักการลงโทษ เพื่อยับยั้งให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่คิดจะกระทำความผิดเกรงกลัวไม่กล้าที่จะกระทำความผิด ซึ่งเป็นผลมาจากแนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาแบบดั้งเดิม (Classical school) การลงโทษที่ได้กระทำโดยไม่มีความสะดวกหรือไม่เป็นที่เกรงกลัวต่อผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่คิดจะลงมือกระทำความผิด การลงโทษก็อาจจะเป็นการสนับสนุนก่อให้เกิดการกระทำความผิดได้อีกด้วย ในทางตรงกันข้ามถ้าการลงโทษมีความเด็ดขาด หรือมีความรุนแรงมากไปก็อาจทำให้ความยุติธรรมในการลงโทษลดลงได้ อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนก่อให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นได้เช่นเดียวกัน เช่น ถ้าได้กำหนดโทษประหารชีวิตไว้สำหรับความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ผู้กระทำความผิดก็อาจจะฆ่าผู้เสียหาย หรือเหยื่อเพื่อที่จะไม่ให้มีใครมาสามารถจับตัวได้ เพราะถ้าหากปล่อยให้เหยื่อมาจับตัวได้ ผู้กระทำความผิดก็จะต้องเผชิญกับโทษประหารชีวิต¹¹ ทั้งนี้การกำหนดโทษที่มีความรุนแรงก็อาจก่อให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นได้ แทนที่จะเป็นการข่มขู่หรือยับยั้ง มิให้เกิดการกระทำความผิด

นักอาชญาวิทยา เบนธัม และเบคคาเรีย ได้กล่าวถึงการลงโทษที่สมเหตุสมผลนั้น ต้องไม่ใช่เป็นการกระทำโดยทรมานต่อผู้กระทำความผิด แต่เป็นการลงโทษที่มีผลเพียงพอต่อการข่มขู่หรือยับยั้งมิให้ผู้อื่นกระทำความผิดในลักษณะเดียวกันขึ้นอีก ทั้งนี้การข่มขู่จะมีผลเป็นที่ชัดเจน

¹¹Senna, Joseph J, Essentials of Criminal Justice, 3rded(Canada: Wadsworth Thomson Learning, 2001), p.330.

มากนักก็ต้องขึ้นอยู่กับลักษณะ และประเภทของการกระทำความผิดเป็นสำคัญ เช่น การลงโทษต่อผู้กระทำความผิดที่มีพฤติกรรมที่เป็นอาชญากร (The Potential Criminal) ก็จะมีผลเป็นไปในทางข่มขู่น้อยกว่าผู้กระทำความผิดที่ไม่ได้มีพฤติกรรมที่เป็นอาชญากร

3. การลงโทษเพื่อป้องกันสังคม หรือตัดโอกาสการกระทำความผิด (Punishment as Protection of Society or Incapacitation)

การลงโทษเพื่อป้องกันสังคมเป็นการลงโทษ โดยการควบคุมตัวผู้กระทำความผิด เพื่อที่จะไม่ให้ก่อความผิดขึ้นในสังคม ซึ่งมีความเชื่อว่าหากปล่อยให้ผู้กระทำความผิดได้อยู่ในสังคมต่อไปอาจจะก่อความผิดขึ้นอีกได้ ดังนั้นการป้องกันเพื่อที่จะไม่ให้เกิดอาชญากรรมขึ้นในสังคม จึงจำเป็นต้องควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ หรือกีดกันตัวผู้กระทำความผิดออกจากสังคมชั่วระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของผู้กระทำความผิด ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นอาชญากรประเภทที่กระทำความผิดติดนิสัย (Habitual Criminal) ก็จะมีระยะเวลาที่ถูกควบคุมตัวที่ยาวกว่าผู้กระทำความผิดประเภทโรคจิตเรื้อรัง (Mentally Deficient Offenders) ทั้งนี้โดยถือว่าการลงโทษเช่นนี้ เป็นการลงโทษที่บั่นทอนความสามารถของผู้กระทำความผิด เพื่อให้หมดโอกาสในการกระทำความผิดด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ประหารชีวิต หรือการควบคุมตัว

4. การลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไข (Punishment as Means of Reformation)

การกระทำความผิดของบุคคลนอกจากจะใช้มาตรการความรุนแรง หรือการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความยากลำบากเพื่อเป็นการข่มขู่หรือข่มขู่แล้ว มาตรการในการปรับปรุงแก้ไขก็เป็นอีกมาตรการหนึ่งที่มุ่งเน้นกับตัวผู้กระทำความผิด ให้มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น อันเป็นการพัฒนาแนวความคิดในทางอาชญาวิทยา เพราะเห็นว่าการลงโทษเพียงอย่างเดียวนั้นยังไม่สามารถที่จะทำให้ปัญหาอาชญากรรมลดจำนวนลงได้ มาตรการในการปรับปรุงแก้ไขจึงอาจกล่าวได้ว่าไม่ใช่โทษ แต่หากเป็นเรื่องของการบำบัดโดยใช้แนวทางสังคมศาสตร์ และทางจิตวิทยาเข้ามาช่วยแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด เช่น การจัดการมิให้ผู้กระทำความผิดอยู่ในสภาพแวดล้อมที่จะเป็นการเอื้อให้กระทำความผิดขึ้นอีก ไม่ว่าจะเป็นการปล่อยตัวผู้กระทำความผิดไปโดยไม่ลงโทษจำคุก หรือโดยการจำแนกนักโทษรวมทั้งการจัดการให้มีการอบรมในเรื่องศีลธรรมและศาสนา

จากแนวความคิดทางอาชญาวิทยา และวัตถุประสงค์ในการลงโทษต่อผู้กระทำความผิดก็ยังเป็นสิ่งสำคัญในกฎหมายอาญา เพียงแต่วิธีการลงโทษก็จะมีวิธีการที่แตกต่างกันไป

ตามยุคสมัยของสังคม นอกจากนั้นความหนักเบาของโทษก็ต้องกำหนดขึ้นให้ได้สัดส่วนกับความผิด เพราะบุคคลอาจก่อความผิดหรืออาชญากรรมได้ด้วย กิริยา ลักษณะ หรือความร้ายแรงที่แตกต่างกัน ถ้ากฎหมายกำหนดโทษตายตัวสำหรับความผิดทุกสถาน ผู้กระทำความผิดฐานเดียวกันที่มีพฤติการณ์อันมีลักษณะที่โหดร้าย หรือมีความรุนแรงกว่าก็ควรได้รับโทษเท่ากันหมด¹² ถ้ากฎหมายกำหนดโทษเท่ากันหมดเช่นนี้ ก็จะเกิดผลร้ายเป็นการชวนให้คนพาลแลกโทษของตนด้วยความผิดที่อุจฉกรรจ์เสมอไป ดังนั้นการลงโทษควรคำนึงถึงพฤติการณ์ของการกระทำความผิด เพื่อให้การลงโทษนั้นเกิดความยุติธรรม

ในความผิดอาญาจึงมีระดับของความผิดหลายระดับ ซึ่งมีทั้งความผิดที่ร้ายแรงไปจนถึงความผิดที่ไม่ร้ายแรง ในความผิดที่มีความร้ายแรง (Seriousness of Crime) นั้นอาจพิจารณาได้จากความเสียหายหรือภัยอันตราย (Harmfulness) กับการถูกตำหนิหรือถูกประณามจากสังคม (Blameworthiness)¹³ แนวความคิดในเรื่องของการแบ่งประเภทความร้ายแรงของความผิดนี้ ก็ได้ปรากฏอยู่ในกฎหมายอาญาในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ Common Law เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการแบ่งประเภทของความผิดออกเป็น ความผิดอุจฉกรรจ์ (Felony) ซึ่งถือว่าเป็นความผิดที่มีความร้ายแรง เช่น การฆาตกรรม การปล้นทรัพย์ การวางเพลิง โดยจะมีโทษประหารชีวิต หรือจำคุกโดยมีกำหนดระยะเวลาที่ยาวนาน และความผิดอาญาที่ไม่ร้ายแรง (Misdemeanors) เช่น การลักทรัพย์ หรือการทำร้ายร่างกาย โดยจะกำหนดบทลงโทษไว้ คือ ปรับ การคุมประพฤติ หรือการจำคุกในระยะสั้น นอกจากนั้นในความผิดทั้งสองประเภทนี้ก็ยังสามารถแบ่งความผิดออกเป็นระดับต่างๆ ตามความร้ายแรงอีกด้วย¹⁴ รวมทั้งกฎหมายในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) เช่น ประเทศฝรั่งเศส ก็ยังได้แบ่งประเภทของความผิดออกเป็น ความผิดชั้นอุกฤษ (peines criminelles) ซึ่งเป็นความผิดที่มีความร้ายแรง ความผิดชั้นมัธยะ (peines correctionnelles) และ ความผิดชั้นลหุ (peines de simple police)¹⁵

¹²ประเสริฐสุภมาตรา, ชุน, หนังสือว่าด้วยกฎหมาย “หรือความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (ธรรมศาสตร์) ภาค 2”, หน้า 183.

¹³Conklin, John E., Criminology, 8th ed (Boston: Pearson, 2004), p.387.

¹⁴Reid, Sue Titus, Criminal Law, p.18.

¹⁵สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, “บันทึกของนายออร์ซ ปาดูซ์ (Georges Padoux) ที่ปรึกษาการร่างกฎหมายของรัฐบาลสยามเกี่ยวกับการร่างกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127”, วารสารนิติศาสตร์ 18,2 (มิถุนายน 2531): 1-38.

เมื่อความผิดอาญาได้ถูกแบ่งประเภทความผิด จากความผิดที่มีระดับความร้ายแรงไปจนถึงระดับที่ไม่มีความร้ายแรงเช่นนี้ จึงทำให้ความผิดอาญาที่มีระดับความร้ายแรงมากก็จะต้องรับโทษที่หนักขึ้น ซึ่งความร้ายแรงของความผิดก็ขึ้นอยู่กับพฤติการณ์ของการกระทำความผิดว่าจะก่อให้เกิดความเสียหาย หรือเกิดอันตรายต่อสังคมเพียงใด รวมทั้งการกระทำหรือพฤติการณ์นั้นจะได้รับการคุกคาม หรือถูกประณามจากสังคมเพียงใด ดังนั้นการกำหนดโทษของความผิดอาญาจึงถูกกำหนดขึ้นตามความร้ายแรงแห่งอันตรายของผู้กระทำแต่ละคน ตามพฤติการณ์หรือลักษณะของการกระทำนั้นว่าจะมีระดับของการขัดต่อความความสงบเรียบร้อยมากน้อยเพียงใด โดยอันตรายนี้คงวัดได้จากขีดแห่งความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดนั้น และจะต้องรุนแรงขึ้นตามขีดที่การนั้นได้ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน¹⁶ อันถือว่าเป็นแนวความคิดในการลงโทษต่อผู้กระทำความผิดให้ได้รับโทษหนักขึ้น

แนวความคิดในการกำหนดโทษให้หนักขึ้นนี้ ก็ได้ปรากฏอยู่ในกฎหมายโรมัน โด๊ะที่ 8 ว่าด้วยการละเมิด¹⁷ (13) การลักทรัพย์ในเวลากลางวัน ไม่ให้ลงโทษถึงประหารชีวิต ในขณะที่ (12) ว่าด้วยการลักทรัพย์เช่นกัน แต่หากว่าเป็นการลักทรัพย์ที่ได้กระทำในเวลากลางคืน โดยกฎหมายได้กำหนดโทษให้นำตัวผู้กระทำความผิดเอาไปฆ่าเสีย ซึ่งถือว่าในเวลากลางคืนเป็นพฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงที่ทำให้ผู้กระทำความผิดนั้นต้องรับโทษหนักขึ้น หรือในประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ได้กำหนดโทษให้หนักขึ้นสำหรับการกระทำความผิดบางอย่าง เช่น ในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยใช้สารพิษ หรือการฆ่าบุคคลสำคัญ เช่น พนักงานอัยการ หรือผู้พิพากษาโดยกฎหมายได้กำหนดไว้ให้เป็นบทที่จะต้องรับโทษหนักขึ้น โดยระวางโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต หรือประเทศฝรั่งเศส ก็กำหนดไว้ เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ถ้าการกระทำนั้นเป็นการกระทำต่อเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี หรือผู้ที่อ่อนแอ ไม่ว่าจะจากอายุ ความเจ็บป่วย เช่นนี้ กฎหมายก็ได้กำหนดโทษให้หนักขึ้นโดยจำคุกตลอดชีวิต ซึ่งประเทศไทยก็ได้กำหนดถึงการกำหนดโทษให้หนักขึ้นไว้เช่นกัน เช่น ในกฎหมายลักษณะตีค่า ที่บัญญัติถึงการทำร้ายต่อบิดามารดาให้ได้รับบาดเจ็บสาหัส ผู้กระทำความผิดก็จะได้รับโทษ ให้ปกเกล้ามือเสียทั้ง 10 นิ้ว จำไว้ 6 เดือน แล้วเอาขึ้นข่าหยั่งประจาน 3 วัน ทวนด้วยลวดหนั่ง 30 ทีแลสักอกไว้ว่าตีพ่อตีแม่ แต่ถ้าทำให้ถึงแก่ความตายกฎหมายกำหนดโทษให้ฆ่ามันตายตกไปตามกัน¹⁸ หรือในเรื่องละเมิดการกำหนดจำนวนเบี้ยปรับ

¹⁶ วิจิตร ลุลิตานนท์, กฎหมายอาญา ภาค 1, หน้า 24.

¹⁷ สุทธิวาทนฤพุมิ, หลวง, ประวัติศาสตร์กฎหมาย ชั้นปริญญาโท. (พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516), หน้า 35.

¹⁸ เสนีย์ ปราโมช, กฎหมายสมัยอยุธยา. (พระนคร: คณะกรรมการจัดงานอนุสรณ์อยุธยา, 2510), หน้า 13.

ใหม่ กฎหมายได้กำหนดตามประเภทของผู้ถูกทำร้าย เช่น เป็นไพร่เลข ไพร่ราย หรือเป็นผู้มีศักดิ์นาสูง หรือต่ำ ก็จะทำให้เบี้ยปรับใหม่สูงต่ำแตกต่างกันไป¹⁹ กล่าวคือ ถ้าผู้ถูกทำร้ายมีศักดิ์นาสูง เบี้ยปรับใหม่ก็จะสูงขึ้น การรับโทษในลักษณะนี้จึงถือได้ว่าเป็นการรับโทษเพิ่มขึ้น หรือหนักขึ้นตามพฤติการณ์หรือข้อเท็จจริง หรือตามเหตุอันเป็นเหตุฉกรรจ์

2.2. ความหมายของเหตุฉกรรจ์

เนื่องด้วยประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย มิได้ให้คำนิยามหรือให้ความหมายของคำว่า “เหตุฉกรรจ์” ไว้ แต่ในพจนานุกรมของไทยได้ให้ความหมายของคำว่า “ฉกรรจ์” ไว้ โดยหมายถึง หัวหาญ แข็งแรง รุนแรงอาจถึงตาย เช่น แผลฉกรรจ์²⁰ อย่างไรก็ตามแม้ในประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยมิได้ให้ความหมายไว้ แต่ก็มีนักวิชาการกับแนวคำพิพากษาศาลฎีกาได้อธิบายถึงความหมายของ “เหตุฉกรรจ์” ไว้ดังนี้

เหตุฉกรรจ์ หมายถึง เหตุที่ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษหนักขึ้น สูงขึ้น หรือเพิ่มขึ้นเนื่องจากไม่ใช่เป็นการกระทำความผิดอย่างธรรมดา หรือสามัญ²¹ แต่เป็นการกระทำความผิดที่มีความร้ายแรงมากขึ้น โดยประกอบด้วยพฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงต่างๆ หรือลักษณะที่ร้ายแรง หรือฉกรรจ์ (avec l'une des circonstances aggravantes)²² ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้กระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นการกระทำความผิดโดยมีเจตนาร้ายแรงเป็นพิเศษ หรือมีความองอาจอย่างแรงกล้าโดยขาดความเกรี้ยวแกต่อประโยชน์ส่วนรวม²³ หรือได้กระทำความผิดโดยไม่คำนึงถึงความสงบสุขของสังคมส่วนรวม²⁴ ซึ่งผลของการกระทำนั้นย่อมมีอันตราร้ายแรงเป็นพิเศษต่อสังคมหรือชุมชน และถ้าพฤติการณ์หรือลักษณะของการกระทำความผิดเหล่านั้น มีผลกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนรุนแรงเพียงใด ในการกำหนดโทษสำหรับความผิดนั้นๆ ก็จะสูงขึ้นถึงเพียงนั้น

¹⁹ ลัดพลีธรรมประคัลภ์, พระยา, คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาชญา, หน้า 6.

²⁰ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525

²¹ วิจิตร ลุตติตานนท์, กฎหมายอาญาภาค 1, หน้า 37.

²² ไพจิตร ปุญญพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายเฉพาะเรื่อง ประมวลกฎหมายอาญา ลัทธิศัพท์โดยใช้อูบายมิได้หรือไม่ และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย, (กรุงเทพมหานคร: แสงทองการพิมพ์, 2517), หน้า 5.

²³ วิจิตร ลุตติตานนท์, กฎหมายอาญาภาค 1, หน้า 37.

²⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 985/2547

สรุปได้ว่า เหตุฉกรรจ์ หมายถึง พฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงประกอบการกระทำ ความผิดอันเป็นเหตุทำให้ผู้กระทำความผิดต้องได้รับโทษหนักขึ้น

ทั้งนี้ในพจนานุกรม Black 's Law ได้ให้ความหมายของคำว่า เหตุฉกรรจ์ (Aggravation) หมายถึง พฤติการณ์ประกอบการกระทำ ความผิดอาญา หรือการละเมิดอันมีผลทำให้ ความผิด หรือความเสียหายมีความร้ายแรงมากขึ้น²⁵

2.3 ปัจจัยในการกำหนดเหตุฉกรรจ์

เหตุฉกรรจ์นั้นได้ถูกบัญญัติไว้เป็น “บทฉกรรจ์” อันมีพื้นฐานมาจาก “บทธรรมดา” เสมอโดย “บทฉกรรจ์”²⁶ นั้นเป็นบทที่กฎหมายได้กำหนดให้มีโทษสูงขึ้นตามพฤติการณ์หรือ ข้อเท็จจริงประกอบการกระทำ ความผิดที่มีความร้ายแรงมากขึ้นจาก “บทธรรมดา”²⁷ ซึ่งเป็นบทที่ เป็นหลักทั่วไปและความร้ายแรงเป็นปกติธรรมดา เช่น การกระทำความผิดฐานฆ่าผู้อื่นตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 ซึ่งถือว่าเป็น “บทธรรมดา” แต่ถ้าผู้อื่นที่ถูกฆ่าเป็นบุพการี หรือเป็นเจ้าพนักงานซึ่งกระทำการตามหน้าที่ การกระทำความผิดเช่นนี้ก็ต้องด้วย มาตรา 289 ซึ่ง ถือว่าเป็น “บทฉกรรจ์” จะพบได้ว่าการที่จะต้องรับผิดในฐานความผิดฐานใดใน “บทฉกรรจ์” ของ ความผิดนั้นๆ ได้ การกระทำความผิดนั้นก็ต้องมีโครงสร้างความรับผิดทางอาญาเช่นเดียวกับ “บทธรรมดา” อยู่เสมอเพียงแต่พฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงประกอบความผิดนั้น มีความร้ายแรงมาก ขึ้น ดังนั้นถ้าการกระทำไม่เป็นความผิดตาม “บทธรรมดา” แล้วก็ย่อมจะเป็นความผิดตาม “บทฉกรรจ์” ไม่ได้ ทั้งนี้ สามารถแบ่งปัจจัยในการกำหนดเหตุฉกรรจ์ได้ดังนี้

2.3.1 หลักคำนึงถึงผลของการกระทำ (Erfolgsstrafrecht)

ถ้าการกระทำความผิดนั้นก่อให้เกิดผลที่ร้ายแรงมาก โทษสำหรับการกระทำ ความผิดนั้นก็จะหนักขึ้น หรือเพิ่มขึ้นตามส่วนแห่งความร้ายแรงที่เกิดขึ้นจากผลแห่งการกระทำ

²⁵Henry Campbell Black, Black's Law Dictionary, p.65.

²⁶เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, ถาม-ตอบ ประมวลกฎหมายอาญาภาคความผิด: ความผิด เกี่ยวกับการปกครองและความผิดเกี่ยวกับการยุติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 3(กรุงเทพมหานคร: จีระวิชาการ พิมพ์, 2546), หน้า 16.

²⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

ความผิดนั้นๆ²⁸ เช่น ถ้าการกระทำความผิดนั้นเป็นเหตุทำให้ผู้ถูกระทำ หรือผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรือเป็นเหตุทำให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส หรือเป็นเหตุทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ดังนั้นการกำหนดโทษจึงต้องคำนึงปริมาณของความเสียหายที่เกิดขึ้น อันจะมีผลทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษหนักเบาแตกต่างกันไปตามความร้ายแรงของผลที่เกิดขึ้น เพราะผลของความเสียหายที่เกิดขึ้นมีระดับของความเสียหายที่แตกต่างกันไป การกำหนดโทษจากผลของการกระทำนี้มีพื้นฐานมาจาก แนวความคิดในเรื่องการตอบแทนแก้แค้น

การนำหลักคำนึงถึงผลมาเป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษ ในประมวลกฎหมายอาญานั้น ก็ทำให้เราได้เห็นบทบัญญัติซึ่งมีลักษณะเป็นเหตุเพิ่มโทษหรือได้รับโทษหนักขึ้น เนื่องจากผลแห่งการกระทำผิดนั้นมีความร้ายแรงมากขึ้น ไม่ว่าจะการกระทำความผิดนั้นจะเกิดจากการกระทำความผิดโดยมีเจตนา หรือโดยประมาทก็ตาม

2.3.2 หลักคำนึงถึงจิตใจ (Willenstrafrecht)

การกำหนดโทษตามแนวความคิดนี้ความหนักเบา ขึ้นอยู่กับจิตใจของผู้กระทำความผิด ถ้าผู้กระทำความผิดมีความซื่อของจิตใจที่มาก กฎหมายก็จะกำหนดโทษให้หนักขึ้น²⁹ โดยที่การกระทำความผิดแม้จะมีลักษณะของการกระทำเป็นอย่างเดียวกัน แต่ถ้าจิตใจของผู้กระทำความผิดมีความแตกต่างกันการกำหนดโทษก็ย่อมมีความแตกต่างกัน เช่น ในความผิดฐานทำร้ายผู้อื่น ถ้าผู้กระทำความผิดมีเจตนาที่จะทำร้ายร่างกายบุคคลอื่นตามปกติ โดยไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ผู้นั้นก็ย่อมมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 391 แต่ถ้าผู้นั้นได้ทำร้ายร่างกายโดยมีเจตนาที่จะต่อสู้หรือขัดขวางเจ้าพนักงาน หรือผู้ซึ่งต้องช่วยเจ้าพนักงานตามกฎหมาย ผู้นั้นก็ต้องรับโทษหนักขึ้น ตามมาตรา 138 และถ้าการทำร้ายร่างกายนั้นได้กระทำโดยมีเจตนาที่จะล้มล้างรัฐธรรมนูญ อำนาจอธิปไตย อำนางบริหาร อำนางตุลาการแห่งรัฐธรรมนูญ แบ่งแยกราชอาณาจักร หรือยึดอำนาจอปกครองในส่วนหนึ่งส่วนใดแห่งราชอาณาจักร ผู้นั้นก็จะต้องรับโทษหนักขึ้น ตามมาตรา 113

ทั้งนี้หลักคำนึงถึงจิตใจที่เป็นเหตุทำให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษหนักขึ้นนี้ ได้ถูกนำมาใช้ในประมวลกฎหมายอาญา ในกรณีของการกระทำความผิดโดยเจตนาธรรมดา และ

²⁸ หุุด แสงอุทัย, “การกำหนดโทษสำหรับความผิดในประมวลกฎหมายอาญา”, คูลพาท 7,8 (สิงหาคม 2503): 931-935.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, 931-935.

เจตนาพิเศษเท่านั้น แต่มิได้นำมาใช้กับการกระทำความคิดโดยประมาท ซึ่งการกระทำโดยประมาทนั้น กฎหมายอาญาได้นำหลักในเรื่องของการคำนึงถึงผลของการกระทำมาใช้กับการลงโทษที่หนักขึ้น

2.3.3 ตัวผู้ถูกระทำความคิด

ความคิดที่จะมีโอกาสเกิดขึ้นได้หรือไม่ ปัจจัยจากตัวผู้ถูกระทำความคิดก็เป็นอีกเหตุหนึ่งที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดคิดที่จะลงมือกระทำความผิด รวมทั้งเป็นเหตุที่ทำให้ความคิดสามารถบรรลุผลได้ ถ้าผู้ถูกระทำความผิดนั้นเป็นผู้อ่อนแอ หรือมีกำลังน้อย หรือไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะป้องกัน หรือต่อสู้กับผู้กระทำความผิดได้ เช่น คนที่มีอายุน้อยมาก คนที่อายุมาก หรือคนพิการเหล่านี้ ผู้กระทำความผิดก็สามารถที่จะกระทำความผิดได้สะดวกกว่าที่จะไปกระทำความผิดต่อผู้ที่มีความแข็งแรง เนื่องจากเหยื่อไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้เพียงพอที่จะให้ตนเองพ้นจากอันตรายที่เกิดจากการกระทำความคิดได้ และยังเป็นการกระทำความคิดโดยอาศัยความเสียเปรียบทางวุฒิภาวะของเหยื่อเพื่อกระทำความผิด เช่น ในความคิดเกี่ยวกับเพศ ถ้าผู้เสียหายมีอายุน้อยเพียงใดกฎหมายก็จะกำหนดอัตราโทษสูงขึ้นเพียงนั้น ในขณะที่เดียวกันกฎหมายก็ยังกำหนดโทษให้สูงขึ้นถ้าผู้ถูกระทำความผิดเป็นบุคคลที่มีความสำคัญ เช่น เป็นเจ้าพนักงาน หรือเป็นนายจ้าง หรือเป็นบุพการี เป็นต้น

2.3.4 ลักษณะของการกระทำความคิด

เนื่องจากการกระทำความคิดมีรูปแบบ หรือวิธีการที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไป ซึ่งวิธีการหรือลักษณะการกระทำความคิดบางอย่างอาจแสดงถึงความรุนแรง เช่น การกระทำความคิดโดยการมีอาวุธ หรือโดยการใช้กำลังประทุษร้าย หรือโดยร่วมกระทำความผิดกันหลายคน หรือก่อให้เกิดความสะดกในการกระทำความผิด เช่น การกระทำความผิดโดยใช้ความเป็นมืออาชีพ (Professionalism) หรือโดยการไตร่ตรองไว้ก่อน (Premeditation) หรือโดยการทรยศต่อความไว้วางใจ (Breach of trust)³⁰ จากหลักสุภาษิตกฎหมาย “การลงโทษควรจะมีปริมาณเท่าความคิด”³¹ ดังนั้นการลงโทษต่อความคิดที่มีลักษณะแตกต่างกัน ความหนักเบาของโทษก็ต้องพิจารณาจากลักษณะของการกระทำความคิดเช่นกัน ว่าเป็นการกระทำที่มีลักษณะอันจะก่อให้เกิด

³⁰Wasik, Martin, *Emmins on Sentencing*, 4th ed (London: Blackstone, 2001), p.58.

³¹ประเสริฐสุภมาตรา, ขุน, หนังสือว่าด้วยกฎหมาย “หรือความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (ธรรมศาสตร์) ภาค 2”, หน้า 193.

ความรุนแรงหรือก่อให้เกิดความสะอวหรือไม่ ถ้าเป็นลักษณะที่มีความรุนแรงไม่ว่าทางด้านความเสียหาย หรือต่อความรู้สึกของคนในสังคม หรือก่อให้เกิดความสะอวในการกระทำความผิดกฎหมายก็จะกำหนดโทษให้หนักขึ้น

2.3.5 ความผิดที่เกิดขึ้นบ่อยๆ (Offence prevalence)³²

ความผิดที่เกิดขึ้นบ่อยๆ นี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากจุดประสงค์ของการลงโทษเพื่อยับยั้ง หรือข่มขู่ (General Deterrence) เนื่องจากการลงโทษตามปกติ ไม่สามารถที่จะยับยั้งการกระทำผิดที่เกิดขึ้นได้ ดังนั้นจึงต้องกำหนดโทษให้มีความรุนแรงมากขึ้น กับความผิดที่เกิดขึ้นอยู่บ่อยๆ เช่น ในเรื่องของความผิดที่มีการลักลอบตัดเศียรพระพุทธรูปไปจำหน่ายเกิดขึ้นอย่างมาก การที่จะยังคงไว้ซึ่งอัตราโทษกับความผิดฐานนี้ให้เท่ากับการลักทรัพย์ปกติธรรมดา ก็จะไม่สามารถที่จะให้การกระทำผิดลดลงได้ เพราะผู้กระทำความผิดไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย ดังนั้นการกำหนดโทษให้สูงขึ้น จึงเป็นวิธีการที่จะสามารถทำให้ผู้กระทำความผิดเกรงกลัวต่อกฎหมาย และสามารถลดปริมาณของความผิดลงได้

2.4 ลักษณะของการบัญญัติเหตุลดกรรจ์

ลักษณะของการบัญญัติเหตุลดกรรจ์ จะมีการบัญญัติเป็นลักษณะต่างๆ ดังนี้ ลักษณะแรกเป็นการ กำหนดให้ “บทลดกรรจ์” แยกออกจาก “บทธรรมดา” เป็นอีกมาตราหนึ่งโดยมิได้อยู่ในมาตราเดียวกัน เช่น ในความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ตามประมวลกฎหมายอาญานั้น “บทธรรมดา” ในความผิดฐานนี้ คือ มาตรา 288 ส่วน “บทลดกรรจ์” นั่นก็คือ มาตรา 289 และการบัญญัติในลักษณะที่สอง เป็นการกำหนดให้ “บทธรรมดา” กับ “บทลดกรรจ์” อยู่ในมาตราเดียวกันแต่ “บทลดกรรจ์” จะถูกบัญญัติไว้ในวรรคถัดไปของมาตรานั้นๆ และการกำหนดโทษของวรรคถัดไปของความผิดนั้นก็จะมีโทษที่หนักขึ้นจากวรรคแรก หรือวรรคก่อนด้วย เช่น ตามมาตรา 177 วรรคแรก บัญญัติว่า “ผู้ใดเบียดเบียนอันเป็นเหตุในการพิจารณาคดีต่อศาล ถ้าความเท็จนั้นเป็นข้อสำคัญในคดี.....” ส่วนวรรคสอง บัญญัติว่า “ถ้าความผิดดังกล่าวในวรรคแรก ได้กระทำในการพิจารณาคดีอาญา ผู้นั้นต้องระวางโทษ.....”³³ ซึ่ง ในกรณีนี้ ตามมาตรา 177 วรรคสองนั้น เป็น “บทลดกรรจ์” ของวรรคแรก เนื่องจากมีการระวางโทษที่หนักขึ้นกว่าวรรคแรก หรือวรรคก่อน แต่อย่างไรก็ตามการบัญญัติแบ่ง

³² Wasik, Martin, *Emmins on Sentencing*, p.58.

³³ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ และ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, คำถามและแนวคำตอบกฎหมายอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 5(กรุงเทพมหานคร: จีรรัชการพิมพ์, 2547), หน้า 141.

ความหนักเบาของโทษในวรรคถัดไปก็มีได้จะมีโทษหนักกว่าเสมอไป ซึ่งในบางฐานความผิดก็ได้กำหนดให้วรรคถัดไปมีโทษน้อยกว่า เช่น ตามมาตรา 224 อันเป็นเรื่องของวิธีการบัญญัติกฎหมายที่แตกต่างกันออกไป

ลักษณะของการบัญญัติในบทลงโทษ ที่ได้บัญญัติให้มีการแยกออกจากบทธรรมดา เช่นนี้ จึงมีผลต่อการพิจารณาคดีของศาลในกรณีของเหตุลงโทษ โดยแบ่งออกได้เป็น 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1. ศาลสามารถที่จะพิพากษาลงโทษใน “บทลงโทษ” ได้โดยที่ศาลไม่ต้องอ้างอิงถึง “บทธรรมดา” แต่อย่างไร เนื่องจากเหตุลงโทษประเภทนี้มีความสมบูรณ์อยู่ในตัวเอง เช่น ในความผิดฐานฆ่าผู้อื่น “บทธรรมดา” ในความผิดฐานนี้ คือ มาตรา 288 ส่วน “บทลงโทษ” ก็คือ มาตรา 289 โดยในที่นี้ถือว่าเป็น “บทลงโทษ” ที่มี ความสมบูรณ์อยู่ในตัวเอง ดังนั้นการที่ศาลจะพิจารณาพิพากษาลงโทษ ตามมาตรา 289 ศาลไม่จำเป็นต้องอ้างอิงมาตรา 288 ควบคู่ไปด้วย ซึ่งในกรณีนี้แม้ศาลจะอ้าง มาตรา 288 ควบคู่กันไปกับ มาตรา 289 ก็ไม่ผิดหลักอะไร³⁴

กรณีที่ 2. เป็นเหตุลงโทษที่ไม่มีความสมบูรณ์อยู่ในตัวเอง เนื่องจากการบัญญัติ “บทลงโทษ” ในเหตุลงโทษประเภทนี้ โดยลักษณะการบัญญัติของกฎหมาย “บทลงโทษ” ยังต้องอ้างอิงถึง “บทธรรมดา” อยู่ อันมีผลต่อการวินิจฉัยของศาล ซึ่งในการพิจารณาพิพากษาลงโทษในเหตุลงโทษประเภทนี้ศาลจะต้องอ้างอิง “บทธรรมดา” ที่อยู่ในอีกมาตราหนึ่งควบคู่กันเสมอ เช่น ความผิดฐานบุกรุกในเวลากลางคืน ตามมาตรา 365 ซึ่งถือว่าเป็น “บทลงโทษ” ในความผิดฐานบุกรุก แต่ไม่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ดังนั้นในการพิพากษาคดีศาลจะต้องอ้างอิง มาตรา 362 ซึ่งเป็น “บทธรรมดา” ควบคู่กันไป หรือในความผิดฐานปล้นทรัพย์โดยใช้อาวุธปืน ศาลก็ต้องอ้างทั้ง มาตรา 340 ซึ่งเป็น “บทธรรมดา” ควบคู่กับ มาตรา 350 ตรี ซึ่งเป็น “บทลงโทษ”³⁵ ไว้ในคำพิพากษาเสมอ

2.5 บทบัญญัติที่เป็นเหตุลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติถึงฐานความผิดต่างๆ ไว้ในภาค 2 ซึ่งเป็นภาคความผิดโดยแบ่งออกได้ถึง 12 ลักษณะ แต่การบัญญัติในเหตุลงโทษก็ได้บัญญัติครบไว้ทั้ง 12 ลักษณะ หากแต่มีบางลักษณะที่ไม่มีการบัญญัติในเหตุลงโทษเอาไว้ คือ ความผิดในลักษณะที่ 4 ซึ่งเป็นความผิดเกี่ยวกับศาสนาและลักษณะที่ 8 ซึ่งเป็นความผิดเกี่ยวกับการค้า โดยที่ในลักษณะต่างๆ

³⁴เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์, ถาม-ตอบ ประมวลกฎหมายอาญาภาคความผิด: ความผิดเกี่ยวกับการปกครองและความผิดเกี่ยวกับการยุติธรรม, หน้า 20.

³⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

ก็ได้มีการแบ่งลักษณะของการกระทำความคิดออกเป็นหมวดหมู่ ยกเว้นในลักษณะที่ 9 ซึ่งเป็นความคิดเกี่ยวกับเพศที่ไม่ได้แบ่งลักษณะความคิดออกเป็นหมวดหมู่ การกำหนดเหตุผลกรณีในฐานความคิดต่างๆ ได้ถูกแบ่งออกตามลักษณะต่างๆ* โดยจะสังเกตได้ว่าการกำหนดเหตุผลกรณีได้มีการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษหนักขึ้นเนื่องจากพฤติการณ์ ที่ประกอบการกระทำความคิดแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นเป็นพฤติการณ์ที่มีความรุนแรง เช่น กระทำความผิดโดยมีอาวุธ หรือโดยการใช้กำลัง หรือพฤติการณ์ที่กระทำให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสในการกระทำความผิดสำเร็จมากขึ้น เช่น การกระทำความผิดในโอกาสที่ผู้เสียหายอยู่ในภาวะที่แตกตื่น หรือไม่สามารถระมัดระวังตัวได้ หรือการลงมือกระทำความผิดในเวลากลางคืน

สรุปได้ว่าการกำหนดเหตุผลกรณี ตามประมวลกฎหมายอาญาได้พิจารณาจากเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

1. ฝ่ายผู้กระทำความผิด ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น

ก. ตัวผู้กระทำ ถ้าผู้กระทำความผิดมีฐานะหรือบทบาทที่สำคัญในการกระทำความผิดหรือที่กล่าวกันว่าเป็นหัวใจ กฎหมายก็จะกำหนดโทษให้หนักขึ้น เช่น ในความผิดฐานเป็นอั้งยี่ ถ้าผู้กระทำความผิดเป็น หัวหน้า หรือผู้จัดการ

ข. การกระทำ เช่น ในความผิดฐานต่อผู้ขัดขวางเจ้าพนักงาน ซึ่งถ้าการกระทำนั้นเป็นการกระทำโดยใช้กำลังประทุษร้าย หรือขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย การกระทำเช่นนี้ถือว่าการเพิ่มความร้ายแรงขึ้น และยังเป็นกระทำที่มีความอุกอาจ

2. ฝ่ายผู้ถูกกระทำความผิด ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น

ก. ตัวบุคคล ถ้าบุคคลที่ถูกกระทำเป็นบุคคลที่มีความสำคัญ เช่น ในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นตายโดยเจตนา ถ้าผู้ตายเป็นบุพการี หรือเป็นเจ้าพนักงาน หรือในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ถ้าผู้เสียหายมีอายุน้อยเท่าใด การลงโทษก็จะหนักขึ้น

ข. ตัวทรัพย์สิน เช่น ในความผิดฐานลักทรัพย์ ถ้าการลักทรัพย์เป็นการกระทำต่อทรัพย์สินที่ใช้ หรือมีไว้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือเป็นพระพุทธรูป

3. มูลเหตุจูงใจ เป็นเหตุจูงใจในการก่อให้เกิดการกระทำซึ่งเป็นเรื่องทางจิตใจของผู้กระทำ เช่น ในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นตายโดยเจตนา ถ้าการกระทำความผิดเป็นการกระทำเพื่อเตรียมการ หรือเพื่อปกปิดความผิด หรือเพื่อหลีกเลี่ยงให้พ้นจากความผิด

*โปรดดูภาคผนวก

4. ผลของการกระทำ เป็นการพิจารณาจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ความผิดถ้าผลก่อให้เกิดความเสียหายมากปริมาณในการลงโทษก็จะหนักขึ้น เช่น ในความผิดฐาน ไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ หรือวิธีการแห่งวิชาชีพ ถ้าการกระทำความผิดเป็นเหตุทำให้บุคคลอื่น ได้รับอันตรายสาหัส หรือถึงแก่ความตาย หรือในความผิดฐานวิ่งราวทรัพย์ ถ้าการกระทำความผิด เป็นเหตุทำให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส หรือถึงแก่ความตาย กฎหมายก็จะกำหนดโทษให้หนักขึ้น ตามความเสียหายที่เกิดขึ้น

5. สถานที่ ถือได้ว่าเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งของการลงโทษให้หนักขึ้น เพราะ สถานที่บางแห่งก็มีความสำคัญที่แตกต่างกัน เช่น ในความผิดฐานลักทรัพย์ ถ้าการกระทำนั้นได้ กระทำในสถานที่บูชาสาธารณะหรือสถานีรถไฟ กฎหมายก็จะกำหนดโทษให้หนักขึ้นตาม ความสำคัญของสถานที่

6. โอกาสในการกระทำความผิด ถือได้ว่าเป็นอีกปัจจัยหนึ่งของเหตุฉกรรจ์เพราะ โอกาสนั้นถือได้ว่าเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อการกระทำความผิด อันจะเป็นการทำให้การกระทำนั้นมีความ สะดวก หรือมีความสำเร็จมากขึ้น ไม่ว่าจะเนื่องจากผู้เสียหายขาดความระมัดระวัง หรืออยู่ใน ภาวะที่ตระหนกตกใจ เช่น การลักทรัพย์ในเวลากลางคืน หรือกระทำในบริเวณที่เกิดอุบัติเหตุ หรือ เกิดเพลิงไหม้ โดยที่การกระทำความผิดในช่วงเวลาดังกล่าวนอกจากจะเป็นการฉวยโอกาส จากการ ที่ผู้เสียหายไม่อยู่ในภาวะที่จะระมัดระวังตัวได้ แล้วยังเป็นการกระทำที่เป็นการซ้ำเติมต่อผู้เสียหาย อีกด้วย ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องได้รับ โทษหนักขึ้น

2.6 ความรับผิดทางอาญาในเหตุฉกรรจ์

ความรับผิดทางอาญาของบุคคลตามประมวลกฎหมายอาญา จะต้องเกิดขึ้นจากการ กระทำ⁶ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยเจตนา หรือการกระทำโดยประมาท หรือแม้การกระทำโดยไม่มีเจตนาแต่กฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งให้ต้องรับผิด ทั้งนี้การกระทำดังกล่าวจะต้องเป็นการ กระทำซึ่งกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้โดยกฎหมาย แต่ในกรณีของการรับผิด ในกรณีของเหตุฉกรรจ์ เป็นการรับผิดหรือรับโทษเนื่องจากมีพฤติการณ์ หรือข้อเท็จจริงประกอบ อันเป็นเหตุให้ได้รับโทษหนักขึ้น ซึ่งสามารถพิจารณาในความรับผิดออกได้เป็น 4 กรณี คือ

⁶ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคท้าย บัญญัติว่า “การกระทำให้ หมายรวมถึงการให้เกิดผลอันหนึ่งอันใดขึ้น โดยงดเว้นการที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้น ด้วย

2.6.1 องค์ประกอบภายนอก

เนื่องจากความรับผิดชอบทางอาญาจะต้องประกอบด้วย สิ่งทั้งหลายที่เป็นส่วนของจิตใจของผู้กระทำความผิด และสิ่งที่เป็นส่วนจิตใจของผู้กระทำความผิดที่ประกอบอยู่ในความผิดฐานใดฐานหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า องค์ประกอบของความผิด³⁷ องค์ประกอบของความผิดนี้สามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภท คือ องค์ประกอบภายนอกและองค์ประกอบภายใน องค์ประกอบภายในหมายถึง สิ่งที่เป็นส่วนภายในตัวผู้กระทำความผิด หรือเป็นสิ่งที่เป็นส่วนจิตใจที่ประกอบอยู่ในความผิดฐานใดฐานหนึ่ง เช่น เจตนา หรือประมาท ส่วนองค์ประกอบภายนอก หมายถึง สิ่งที่เป็นส่วนภายนอกที่ประกอบอยู่ในความผิดฐานใดฐานหนึ่ง เป็นสิ่งที่ไม่ใช่ส่วนจิตใจของผู้กระทำความผิด ซึ่งประกอบด้วย ผู้กระทำความผิด การกระทำ และกรรมของการกระทำ เช่น ในความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ตามมาตรา 288 องค์ประกอบภายนอก คือ ผู้ใด (ผู้กระทำความผิด) ฆ่า (การกระทำ) และผู้อื่น (กรรมของการกระทำ)

เหตุฉกรรจ์ คือ พฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงประกอบการกระทำความผิด อันเป็นเหตุทำให้ต้องได้รับโทษหนักขึ้น ซึ่งพฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงนี้ถือว่าเป็นข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอก ที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษหนักขึ้น ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 62 วรรคท้าย ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลจะต้องรับโทษหนักขึ้นโดยอาศัยข้อเท็จจริงใด บุคคลนั้นจะต้องได้รู้ข้อเท็จจริงนั้น” ดังนั้นถ้าผู้กระทำไม่รู้ข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดของเหตุฉกรรจ์นั้น ผู้กระทำความผิดก็ไม่ต้องรับโทษหนักขึ้น และจะถือว่ามิเจตนาในการกระทำความผิดในเหตุฉกรรจ์นั้นมิได้ คงมีเจตนากระทำความผิดในชั้นธรรมดาเท่านั้น³⁸ เช่น เหตุฉกรรจ์ในความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ในกรณีการฆ่าบุพการี ผู้กระทำความผิดจะต้องรู้ข้อเท็จจริงด้วยว่าผู้อื่นที่ถูกฆ่านั้นเป็นบุพการี ถ้าผู้กระทำความผิดไม่รู้ว่าเป็นผู้อื่นนั้นเป็นบุพการีผู้กระทำความผิดก็ไม่ต้องรับผิดในเหตุฉกรรจ์ ตามมาตรา 289 แต่รับผิดเพียง ตามมาตรา 288 อันเป็นบทธรรมดาของความผิดฐานฆ่าผู้อื่น อย่างไรก็ตามพฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงประกอบการกระทำความผิด ในเหตุฉกรรจ์บางฐานความผิดก็ทำให้ผู้กระทำความผิดรับโทษหนักขึ้นได้ แม้ผู้กระทำความผิดไม่ได้รู้ถึงพฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงประกอบการกระทำความผิดนั้นก็ตาม พฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงประกอบการกระทำความผิดนี้ เรียกว่า เงื่อนไขแห่งการลงโทษทางภาวะวิสัย

³⁷คณิต ฒ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), หน้า 106.

³⁸จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายอาญา ภาค 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2536), หน้า 197.

2.6.2 เงื่อนไขแห่งการลงโทษทางภาวะวิสัย (Objektive Bedingung der Strafbarkeit)

เงื่อนไขแห่งการลงโทษทางภาวะวิสัย คือ ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการกระทำที่เป็นความผิดอาญานั้น แต่ไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่อยู่ในข้อสาระสำคัญทั้งสามประการของความผิดอาญา³⁹ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องมี และเงื่อนไขแห่งการลงโทษทางภาวะวิสัยนี้ ก็ไม่ใช่ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด ดังนั้นการรับโทษของผู้กระทำความผิด จึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับความรู้ถึงเงื่อนไขแห่งการลงโทษทางภาวะวิสัยของผู้กระทำความผิดหรือไม่ เช่น ในความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้แทนรัฐต่างประเทศ ตามมาตรา 131 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดทำร้ายร่างกาย หรือประทุษร้ายต่อเสรีภาพของผู้แทนรัฐต่างประเทศ ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้มาสู่พระราชสำนัก สำนักต้องระวางโทษ.....” ข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการลงโทษทางภาวะวิสัย คือ การเป็นผู้แทนรัฐต่างประเทศ ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้มาสู่พระราชสำนัก ซึ่งในกรณีนี้เพียงได้ความว่าผู้ถูกทำร้ายเป็นผู้แทนรัฐต่างประเทศซึ่งได้รับแต่งตั้งให้มาสู่ราชสำนัก ก็สามารถลงโทษผู้กระทำความผิด ตามมาตรา 131 ได้ โดยไม่ต้องพิจารณาถึงว่าผู้กระทำความผิดได้รู้ว่าผู้ถูกทำร้ายนั้นเป็นผู้แทนรัฐต่างประเทศหรือไม่ เพราะไม่ใช่ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบความผิด หรือในความผิดฐานปล้นทรัพย์ ตามมาตรา 340 วรรคสองอันเป็นเหตุฉกรรจ์ ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าในการปล้นทรัพย์ผู้กระทำแม้แต่คนหนึ่งคนใดมีอาวุธติดตัวไปด้วย ผู้กระทำต้องระวางโทษ.....” ข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการลงโทษทางภาวะวิสัย คือ การมีอาวุธติดตัวไปด้วยในการปล้นทรัพย์ ดังนั้นแม้ผู้ที่ร่วมกันกระทำความผิดคนอื่นที่ไม่มีอาวุธติดตัวไปด้วยในการปล้นทรัพย์ จะไม่รู้ว่ามีผู้ร่วมกระทำความผิดคนอื่นมีอาวุธติดตัวไปด้วยในการปล้นทรัพย์ ก็ต้องมีความผิด ตามมาตรา 340 วรรคสองเช่นกัน⁴⁰ เพราะการมีอาวุธติดตัวไปด้วยในการปล้นทรัพย์ไม่ใช่ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบความผิด หรือความผิดฐานลักทรัพย์ ตามมาตรา 335 ทวิ ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดลักทรัพย์ที่เป็นพระพุทธรูป หรือวัตถุในทางศาสนา ถ้าทรัพย์นั้นเป็นที่สักการะบูชาของประชาชน หรือเก็บไว้เป็นสมบัติของชาติ.....” ข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการลงโทษทางภาวะวิสัย คือ ถ้าทรัพย์นั้นเป็นที่สักการะบูชาของประชาชน หรือเก็บไว้เป็นสมบัติของชาติ

³⁹ คณิต ณ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, หน้า 86.

⁴⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 980/2519

2.6.3 เหตุจูงใจ หรือเจตนาพิเศษ (dolus specialis, specific intent)

เหตุจูงใจ หรือเจตนาพิเศษ คือ เจตนาให้เกิดผลโดยตรงเท่านั้น ไม่มีการเล็งเห็นผล ดังเช่นเจตนาธรรมดา⁴¹ หรือเจตนาทั่วไป (dolus generalis) เพราะเจตนาทั่วไปมีทั้งประสงค์ต่อผล และเล็งเห็นผล ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคสอง เช่น ตามมาตรา 228 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดใดๆ เพื่อให้เกิดอุทกภัย หรือเพื่อให้เกิด.....” เจตนาพิเศษ คือ “เพื่อให้เกิดอุทกภัย” ถ้าจำเลยมีเจตนาโดยตรงเพื่อให้เกิดอุทกภัยจำเลยก็ต้องความผิดตามมาตรา 228 นี้ แต่ถ้าจำเลยไม่มีเจตนาโดยตรงเพื่อให้เกิดอุทกภัย จำเลยก็ไม่ต้องด้วยความผิดตามมาตรา 228 นี้ แม้จำเลยจะเล็งเห็นได้ว่าผลของการกระทำนั้นจะก่อให้เกิดอุทกภัยก็ตาม

เหตุจูงใจ หรือเจตนาพิเศษสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

ก. เหตุจูงใจที่ได้เกิดขึ้นแล้วในขณะที่กระทำความผิด กล่าวคือ เป็นเหตุจูงใจที่เป็นข้อเท็จจริงที่นำไปสู่การกระทำความผิด หรือเป็นเหตุจูงใจที่ได้อธิบายถึงสาเหตุที่ได้ตกลงใจกระทำความผิด เช่น ในความผิดฐานฆ่าเจ้าพนักงาน ซึ่งกระทำการตามหน้าที่ หรือเพราะเหตุที่จะกระทำ หรือได้กระทำตามหน้าที่ ตามมาตรา 289 (2) หรือในความผิดฐานฆ่าผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงาน ในการที่เจ้าพนักงานนั้น กระทำตามหน้าที่ หรือเพราะเหตุที่บุคคลนั้นจะช่วยเหลือหรือได้ช่วยเจ้าพนักงานดังกล่าวแล้ว ตามมาตรา 289 (3)

ข. เหตุจูงใจที่ยังไม่เกิดขึ้นในขณะที่กระทำความผิด การกระทำความผิดจากเหตุจูงใจในลักษณะนี้ เป็นการกระทำความผิดเพื่อนำไปสู่เหตุจูงใจ กล่าวคือ เป็นเหตุจูงใจที่ได้อธิบายว่ากระทำความผิดไปเพื่ออะไร เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นเพื่อเตรียมการ หรือเพื่อความสะดวกในการที่จะกระทำความผิดอย่างอื่น ตามมาตรา 289 (6) หรือความผิดฐานลักทรัพย์ โดยใช้ยานพาหนะเพื่อความสะดวกแก่การกระทำความผิด หรือการพาทรัพย์นั้นไป หรือเพื่อให้พ้นการจับกุม ตามมาตรา 336 ทวิ

2.6.4 ผลของการกระทำความผิด

ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดก็เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งในการที่จะเพิ่มโทษ หรือทำให้ผู้กระทำความผิดต้องได้รับโทษหนักขึ้น แต่ผลนั้นจะต้องเป็นผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 63 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าผลของการกระทำความผิดใด ทำให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษ

⁴¹ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1.(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538), หน้า 125.

หนักขึ้น ผลของการกระทำความคิดนั้น ต้องเป็นผลที่ตามธรรมชาติย่อมเกิดขึ้นได้” ผลที่ตามธรรมชาติย่อมเกิดขึ้นได้ หมายถึง ผลปกติที่เกิดจากการกระทำในพฤติการณ์เช่นนั้น โดยไม่จำเป็นที่ผู้กระทำจะต้องรู้ถึงผลนั้น มิฉะนั้นการกระทำนั้นจะกลายเป็นการกระทำโดยเจตนา⁴² หรือผลที่ผู้กระทำสามารถ “คาดเห็น” ความเป็นไปได้ของผลนั้น (The offender could have foreseen the possibility of such a consequence) แต่ต้องไม่ถึงขั้นถึงเห็นผล⁴³

บทบัญญัติ ตามมาตรา 63 นี้เองเป็นบทบัญญัติที่ใช้ในการวินิจฉัยปัญหา ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำความคิด กับผลของการกระทำความคิดที่ทำให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษหนักขึ้น ในการพิจารณาในเรื่อง “ผลธรรมชาติ” นี้การกระทำของผู้กระทำความผิดจะต้องครบองค์ประกอบภายในมาก่อนแล้วด้วย กล่าวคือ จะต้องเจตนา หรือประมาท เช่น จำเลยวางเพลิงเผาบ้านของ นาย ก บ้านของนาย ก ถูกเผา เช่นนี้ จำเลยมีความผิด ตามมาตรา 218 (1) แต่ถ้าปรากฏต่อไปว่า ผลจากการกระทำของจำเลยนั้นเป็นเหตุทำให้ นาย ข ที่อยู่ในบ้านหลังนั้นถูกไฟคลอกถึงแก่ความตาย ผลของการกระทำความคิดของเช่นนี้ จะทำให้จำเลยต้องได้รับโทษหนักขึ้น ตาม มาตรา 224 ซึ่งในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลของการกระทำสามารถพิจารณาได้จากทฤษฎีดังต่อไปนี้ คือ

ก. ทฤษฎีเงื่อนไข (Theory of Conditional Factors)

ทฤษฎีเงื่อนไข คือ ทฤษฎีที่พิจารณาว่าผลของการกระทำความคิดใดจะเกิดขึ้นได้ ก็จะต้องมีการกระทำความคิดเช่นนั้น หรือจะต้องมาจากการกระทำความคิดเช่นนั้น แม้การกระทำความคิดนั้นจะมีเหตุ หรือปัจจัยอื่นๆ ที่มีส่วนก่อให้เกิดผลของความคิดขึ้นรวมอยู่ด้วยก็ตาม เช่น การทำร้ายร่างกาย อันเป็นเหตุหนึ่งในหลายๆ เหตุที่ทำให้ผู้ถูกระทำถึงแก่ความตาย และในหลายๆ เหตุนั้นอาจจะป็นเหตุที่ไม่ได้มาจากตัวผู้กระทำความผิดก็ได้ แต่มีผลทำให้ผู้ถูกทำร้ายถึงแก่ความตายได้ เช่น เพราะผู้ถูกทำร้ายเป็นโรคโลหิตไหลไม่หยุด หรือเพราะละเลยไม่รักษาบาดแผล หรือเพราะความประมาทของบุคคลที่สาม ผู้กระทำความผิดก็ต้องรับผิดชอบในผลแห่งความตาย ตามทฤษฎีเงื่อนไข แม้ความตายนั้นจะไม่ได้เกิดจากการทำร้ายโดยตรงก็ตาม กล่าวได้ว่าทฤษฎีนี้เป็นหลักที่ใช้วินิจฉัยผลทางธรรมชาติ

⁴²จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายอาญา ภาค 1, หน้า 143.

⁴³เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1, หน้า 218-219.

ข. ทฤษฎีเหตุที่เหมาะสม (Theory of Adequate Cause)

ทฤษฎีเหตุที่เหมาะสม เป็นอีกทฤษฎีหนึ่งที่ใช้ในการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลของการกระทำ แต่เป็นการพิจารณาโดยคำนึงถึงความเหมาะสมเพียงพอตามปกติที่จะเกิดผลอันเป็นความผิขึ้นหรือไม่ ซึ่งถ้าการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลของการกระทำโดยใช้ทฤษฎีเงื่อนไขเพียงอย่างเดียวนั้น อาจจะทำให้ผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบโดยไม่มีข้อจำกัด ดังนั้นทฤษฎีนี้ จึงจำกัดความรับผิดชอบในผลตามที่แท้จริงตามธรรมชาติของทฤษฎีเงื่อนไข ให้แคบลงกว่าที่เป็นอยู่ตามความเป็นจริง นอกจากนั้นยังได้นำเอาหลักในเรื่องของเจตนา ประมาท อันเป็นเรื่องสภาพจิตใจ ไปใช้ในการวินิจฉัยถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลของการกระทำนั้นมีความสัมพันธ์กันหรือไม่ และผลธรรมดาตามทฤษฎีนี้ตรงกับ ความใน มาตรา 63

เนื่องจากการพิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาในเหตุกรรณนั้น จะต้องประกอบด้วย พฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุที่ทำให้ได้รับโทษหนักขึ้น โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่ 1 คือ พฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงที่ผู้กระทำความผิดจะต้องรู้ ได้แก่ ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอก และประเภทที่ 2 คือ พฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงที่ผู้กระทำความผิดไม่จำเป็นต้องรู้ ได้แก่ เงื่อนไขแห่งการลงโทษทางภาวะวิสัย รวมทั้งเหตุจูงใจหรือเจตนาพิเศษ และผลของการกระทำความคิด แต่การพิจารณาว่าอะไรเป็นพฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงอันผู้กระทำความผิดจะต้องรู้หรือไม่ ในบางครั้งก็เป็นปัญหาในการพิจารณาเพื่อแยกให้เห็นความแตกต่างจากกันได้ เช่น เหตุกรรณในความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ตามมาตรา 289 (2) ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใด ฆ่าเจ้าพนักงาน ซึ่งกระทำตามหน้าที่ หรือเพราะเหตุที่จะกระทำ หรือได้กระทำตามหน้าที่” โดยท่านศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์ เห็นว่า ข้อความที่ว่า ฆ่าเพราะเหตุที่จะกระทำหรือได้กระทำตามหน้าที่ เป็นมูลเหตุจูงใจหรือสาเหตุแห่งการฆ่า ซึ่งทำให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้นเป็นเจตนาพิเศษที่ผู้กระทำต้องมีโดยตรง นอกจากในขณะทำร้ายผู้ถูกกระทำเป็นเจ้าพนักงานอยู่ในขณะนั้นแล้วยังจะต้องปรากฏข้อเท็จจริงด้วยว่า เจ้าพนักงานจะกระทำการตามหน้าที่จริงๆ หรือได้กระทำการตามหน้าที่มาแล้วจริงๆ และผู้กระทำก็ได้รู้ข้อเท็จจริงนั้น และกระทำความผิดเพราะเหตุนั้น⁴⁴ ส่วน ท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร เห็นว่า “ซึ่งกระทำตามหน้าที่ หรือเพราะเหตุที่จะกระทำ หรือได้กระทำตามหน้าที่” นั้นไม่ใช่ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด แต่เป็นเงื่อนไขแห่งการ

⁴⁴จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายอาญาภาค 2 ตอน 2 และภาค 3, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานคร, 2539), หน้า 1907.

ลงโทษทางภาวะวิสัย⁴⁵ ที่ผู้กระทำความผิดไม่จำเป็นต้องรู้ ในเรื่องนี้ผู้เขียนเห็นด้วยกับท่านศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์ ในประเด็นที่ว่า “ซึ่งกระทำตามหน้าที่ หรือเพราะเหตุที่จะกระทำ หรือได้กระทำตามหน้าที่” เป็นมูลเหตุจงใจ หรือเจตนาพิเศษ ดังนั้นเมื่อเป็นการรับโทษหนักขึ้น ตามมูลเหตุจงใจ หรือเจตนาพิเศษแล้ว ผู้กระทำความผิดจึงต้องรับโทษหนักขึ้น โดยไม่ต้องพิจารณาว่าผู้กระทำความผิด จะได้รับรู้ถึงข้อเท็จจริงนั้นหรือไม่ก็ตาม

2.7 การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลในเหตุฉกรรจ์

2.7.1 การพิจารณาพิพากษาของศาล ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90

เนื่องด้วยการกระทำความผิดในเหตุฉกรรจ์นี้ เป็นการกระทำความผิดที่ต้องด้วย บทบัญญัติของกฎหมายหลายบทอยู่ในตัวเอง แต่เป็นบทบัญญัติกฎหมายที่ลำดับความผิดเป็นขั้นๆ⁴⁶ และกฎหมายไม่ถือว่ากรณีของ “บทฉกรรจ์” นั้น เป็นบทหนักของ “บทธรรมดา” ตามมาตรา 90 เพราะกฎหมายไม่ถือว่ากรณีนี้ เป็นการกระทำความผิดกรรมเดียวที่เป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบท⁴⁷ ดังนั้นศาลจะลงโทษตาม “บทฉกรรจ์” โดยอ้างว่าเป็น “บทหนัก” ตามมาตรา 90 ไม่ได้⁴⁸ เช่น ในความผิดฐานลักทรัพย์ ถ้าผู้กระทำความผิดได้กระทำการลักทรัพย์ในเวลากลางคืน ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำความผิดในลักษณะฉกรรจ์ ตามมาตรา 335 ประกอบกับมาตรา 334 กรณีนี้การกระทำของผู้กระทำความผิดเป็นการกระทำความผิดในบทฉกรรจ์ ตามมาตรา 335 มิใช่เป็นการกระทำความผิดกรรมเดียวแต่ผิดกฎหมายหลายบท ดังนั้นกรณีนี้ศาลจะอ้างว่า มาตรา 335 เป็นบทหนักไม่ได้ แต่ศาลชอบที่จะลงโทษ ตามมาตรา 335 โดยอ้างว่าเป็นบทฉกรรจ์ได้

2.7.2 การพิจารณาพิพากษาของศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 192

การพิพากษาลงโทษในเหตุฉกรรจ์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 192 นั้นกฎหมายบัญญัติไว้ว่า “ห้ามมิให้พิพากษา หรือสั่ง เกินคำขอ หรือที่มิได้กล่าวไว้ใน

⁴⁵ คณิต ฒ นคร, กฎหมายอาญาภาคความผิด, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า 52-53.

⁴⁶ จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายอาญา ภาค 1, หน้า 519.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 520.

⁴⁸ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, ถาม-ตอบ ประมวลกฎหมายอาญาภาคความผิด, หน้า 20.

ฟ้อง.....” เนื่องจาก “บทลกรรจ์” เป็นบทกฎหมายที่ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษหนักกว่า “บทธรรมดา” ดังนั้นศาลจะลงโทษใน “บทลกรรจ์” มิได้ถ้าโจทก์ไม่ได้ขอให้ลงโทษจำเลยใน “บทลกรรจ์” ด้วย แม้ว่าคำบรรยายฟ้องของโจทก์ และข้อเท็จจริงก็ฟังได้ตามฟ้องว่าเป็นความผิดใน “บทลกรรจ์” ก็ตาม เช่น โจทก์บรรยายฟ้องว่า จำเลยต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานโดยใช้อาวุธปืน อีกทั้งข้อเท็จจริงก็ได้ปรากฏตามคำฟ้องของโจทก์ด้วย ซึ่งต้องด้วยความผิดฐานต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงาน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 140 ซึ่งเป็น “บทลกรรจ์” ของมาตรา 138 แต่โจทก์ขอให้ลงโทษ ตามมาตรา 138 อันเป็น “บทธรรมดา” เท่านั้น ดังนั้นศาลจะลงโทษจำเลยใน “บทลกรรจ์” ไม่ได้⁴⁹ แม้จะเป็นความผิดฐานพยายามก็ตาม⁵⁰ เพราะเป็นการพิพากษาเกินคำขอ แต่ศาลชอบที่จะพิพากษาลงโทษจำเลย ตามมาตรา 138 ซึ่งเป็น “บทธรรมดา”

อย่างไรก็ตามในกรณีนี้หากโจทก์ประสงค์จะให้ศาลลงโทษ ในเหตุลกรรจ์ภายหลังยื่นฟ้องไปแล้ว โจทก์หรือผู้เสียหายก็สามารถทำได้โดยแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้องแต่ เช่น ขณะโจทก์หรือผู้เสียหายได้ฟ้องไม่ปรากฏว่าผู้เสียหายได้รับอันตรายสาหัส ปรากฏแต่เพียงว่าได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจเท่านั้น เช่นนี้โจทก์หรือผู้เสียหายก็ชอบที่จะแก้ไขหรือเพิ่มเติมคำฟ้องเพื่อจะทำให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษหนักขึ้น เพราะถ้าไม่ได้แก้ไขคำฟ้องในกรณีที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษหนักขึ้น ศาลก็ไม่มีอำนาจลงโทษเพราะเป็นเรื่องเกินคำขอตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 192 แต่ในประเด็นในเรื่องอันตรายสาหัส หรือเหตุที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษหนักขึ้นนั้นก็ต้องมีการสอบสวนมาก่อนด้วย⁵¹

2.8 ข้อแตกต่างระหว่างเหตุลกรรจ์และเหตุเพิ่มโทษ

1. แนวความคิดในเรื่องเหตุลกรรจ์ เป็นเรื่องของการกำหนดโทษตามความรุนแรงของการกระทำความผิด ซึ่งจะต้องรุนแรงขึ้นตามขีดที่การกระทำความผิดนั้น ได้ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน กล่าวได้ว่าเป็นการลงโทษเพื่อให้ได้สัดส่วนกับความผิด นอกจากนั้นการกำหนดเหตุลกรรจ์ยังได้กำหนดขึ้นจากความสะดวกในการกระทำความผิดอีกด้วย ซึ่งจะปรากฏอยู่ในภาคความผิด แต่เหตุเพิ่มโทษมีแนวความคิดในการกำหนดโทษ หรือลงโทษกับผู้กระทำความผิด อันเนื่องจากเป็นผู้กระทำความผิดไม่เจตนา หรือเป็นผู้กระทำความผิดอีก ตามบทบัญญัติทั่วไปว่าด้วยการกระทำความผิดอีก ในหมวด 8

⁴⁹คำพิพากษาฎีกาที่ 124/2532

⁵⁰คำพิพากษาฎีกาที่ 2417/2540

⁵¹คำพิพากษาฎีกาที่ 801/2511

2. เหตุเพิ่มโทษเป็นเรื่องของการเพิ่มโทษ เนื่องจากเป็นผู้กระทำความผิดอีก หรือไม่ เจ็ดหลาย ส่วนเหตุลดโทษเป็นบทให้รับโทษหนักขึ้นเนื่องจากมีพฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงในการ ประกอบการกระทำความผิดอันมีลักษณะต่างๆ ซึ่งไม่ใช่ในเรื่องของการกระทำความผิดซ้ำ หรือไม่ เจ็ดหลาย อีกทั้งเหตุลดโทษเป็นการรับโทษหนักขึ้นเนื่องจากการกระทำความผิดในครั้งนั้น ส่วน เหตุเพิ่มโทษเป็นการรับโทษเพิ่มขึ้นเนื่องจากการกระทำในครั้งก่อน ดังนั้นเหตุลดโทษจึงไม่ใช่บท เพิ่มโทษแต่เป็นบทให้รับโทษหนักขึ้น ซึ่งเป็นคนละเรื่องกัน⁵²

3. เหตุเพิ่มโทษมีข้อยกเว้น สำหรับการกระทำความผิดที่เกิดจากการกระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ และความผิดที่ได้กระทำโดยบุคคลซึ่งมีอายุไม่เกินสิบเจ็ดปีในขณะที่กระทำ ความผิด เนื่องจากเหตุเพิ่มโทษมีแนวความคิดในการลงโทษต่อผู้กระทำความผิด เพราะถือว่าเป็น ผู้กระทำความผิดคดีนิสัย หรือเป็นผู้กระทำความผิดซ้ำ ซึ่งเป็นการพิจารณาถึงอุปนิสัยของผู้กระทำ ความผิด โดยถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดคดีนิสัย กรณีเช่นนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มโทษ เพื่อให้เกิดการเช็ดหลาย ในขณะที่เดียวกันการกระทำความผิดซ้ำก็อาจจะไม่ได้เกิดจากความเป็น อาชญากรโดยกำเนิด หรือเป็นผู้ที่มีความโหดเหี้ยม หรือมีจิตใจที่ชั่วร้าย แต่เกิดจากความพลั้งเผลอ หรือเกิดจากความผิดพลาด เช่น การกระทำที่เกิดจากการกระทำโดยประมาท หรือความผิดที่ไม่มี ความร้ายแรงหรือความผิดลหุโทษ หรือผู้กระทำความผิดที่มีอายุไม่เกินสิบเจ็ดปี ในกรณีเช่นนี้ กฎหมายถือว่าเป็นการกระทำที่สามารถที่จะให้โอกาสต่อผู้กระทำความผิดได้ เหตุเพิ่มโทษจึง บัญญัติข้อยกเว้นไว้สำหรับกรณีดังกล่าว แต่การรับโทษในเหตุลดโทษเป็นการรับโทษเนื่องจาก ลักษณะของการกระทำนั้นมีความร้ายแรง หรือผลของการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายอย่าง มาก ไม่ว่าจะ เป็น ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน ดังนั้นการรับโทษในกรณีของเหตุลดโทษจึงไม่มีการ ยกเว้นไว้สำหรับการกระทำความผิดใดๆ

⁵²จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายอาญาภาค 1, หน้า 987.